

OUTLINE OF THE HISTORY OF THE GYMNASIAC SOCIETY "FALCON" IN BORYSŁAW IN 1899-1914

Agnieszka MIRKIEWICZ

Faculty of Physical Education, University of Rzeszow, Rzeszow, Poland

Key words:

- Galicja,
- „Falcons”,
- activity,
- members.

Abstract:

Initiative of forming the Gymnastic Society "Falcon" in Borysław took on shape in 1899 while meeting the local intelligence and workers. The earliest period of the history of this nest was characterized by very weak activity, faint commitment to conducting motor exercises, absence on rallies and with arrears of the financial-administrative nature towards the superior trade union falcon's authority. On 8 December 1901 Falcons from Borysław organized the first ceremonial Kościuszko celebration, allotting money raised in this way to take care about child from Września. Their chairman was one of the most involved activists of the considered falcon's centre - Władysław Długosz. From his private money he covered all tied expenses with the amount of 40 000 crowns connected with Falcons building and with e.g. organizing the court. In the twentieth-century history of the borysławskie nest, given up with outbreak of the I World War, dominated social-integration, economic and patriotic activity. In the whole period most poorly they were fulfilling the task associated with physical fitness. Peculiarly the strong contrast became scratched in comparing the number of members (borysławski "Falcon" was a very big nest) with a small number of exercising people.

The Gymnastic Society „Falcon” in Borysław¹ came into existence relatively late, because only at the end of the 19th century. It was a result of meeting from 11 May 1899 of the 40 person group submitted mainly from representatives of the intelligence and the workers' environment². The research reliability requires marking, that in falcon's statistical balance sheets (in the character of tables) which was being printed on pages "of Gymnastic Guide <<Falcon>> ", in relation to the Borysław's nest appeared also other dates of putting it on. In this recognition was listed 1897 and 1900³. However too most credible we should certainly recognize year 1899, being listed on the authentic archival document.

¹ Borysław with adjoining Tustanowice became famous from exceptionally of the rich of the oilfields. In the publication M.Orłowicz,*The illustrated guide of Galicja, Bukowina, Spiż, Orawa and Cieszyn Śląsk* , Lvov 1914, in relation to this centre they made a note: *Arise of Borysław was dated from 1860* (p.251) and : *even though within half an age of this many people took fortunes running into millions from here out of the country and foreign countries, for raising Borysław and enabling his residents tolerable existence, not talking about amenities, nothing was done. It is introducing itself so far rather as the camp than as the industrial town* (p.249, 251) Szczepanowski called it the *galicyjskie hell*. Borysław was described in the guide as a centre with the poor, neglected building development, with boards instead of pavements and with great communications impediments.

² Derżawnyj Archiw Lwiwskoji Oblasti (farther: DALO), *Fond 1*, opus. 54, case 7813, *Protocol of the meeting: 11 May 1899 in Borysław, with aim of establishing the Society "Falcon" -* (farther: *Protocol from 11 May 1899*),manuscript, b. 25.

³ “Gymnastic Guide <<Falcon>> "1912, No. 8, p. 61 and 1902, No. 12, p. 94.

What's interesting, already at the beginning of the debate from 11 May an absence of unanimity loomed into view, as for the legitimacy of establishing the "Falcon" in Boryslaw, the part of persons gathered together voted for other, socially useful association⁴. It is worthwhile in this place giving the argument of one of participants starting to speak to the benefit of establishing the falcon's society: [...] *on account of the fist of workers, which do not want to merge from socialism are coming off to intelligence would give them the moral help*⁵.

On the same day executive committee compound of persons which got the biggest number of votes. Among them was Władysław Długosz (28 voices), Marian Bernard Leopold (26), Zdzisław Łacny (28), Maurycy Antoni Werber (24) and Piotr Zygmunt (23). M. A. Werber assured, relying on the early diagnosis of the matter, that Boryslaw's nest could get the needed gymnastic equipment in this period in the attractive price form clerical casino in Wolanka⁶. It is worth marking, that the founding initiative concerning the "Falcon" in Boryslaw in one piece came from residents of this centre. In it 25 person circle of supporters of this association among others a doctor, a few engineers, pharmacists were recorded (with the master's degree) and group of people professionally connected with the local crude mining oil⁷.

Continuing fulfilling the idea of appointing the falcon's nest, already 23 May 1899 c.k. Governor in Lvov was being informed about sending the district office to c.k. District Administrator in the Drohobych of compulsory articles of association of the "Falcon" in Boryslaw (5 pieces), asking simultaneously for ultimate approval. Under the quoted letter were signatures of: Marcin Bełz, Robert Breitenwald, Józef Dąbrowski, W. Długosz, Apollon Emil L'Elauche, Edmund Galiński, Kazimierz Gąsiorowski, Michał Jasiński, Kapellner [lack of name - A. M.], Wojciech Kornicki, M. B. Leopold, Z. Łacny, Leon Maksymowicz, Józef Mikulicz, Jan Mokry, Tytus Niewiadomski, August Paczkowski, Michał Pohorecki, Ludwik Stababach, Szumski [lack of name- A. M.], M. A. Werber, Ludwik Wolski, Konrad Zakrzewski, Zygmunt Zawadzki and P. Zygmunt⁸. 1 July 1899 24 person falcon's centre in Boryslaw (with the chairman W. Długosz and with secretary E. Galiński) was included in portrait gallery of falcon's trade union associations⁹.

How it seems, first phase of activity of the nest didn't belong to most thriving. It is known that from there a report on the activities wasn't sent in the period to 1900 / 1901, apart from that the nest was in a group of twenty seven other falcon's centres which were demonstrated, as the ones lying in 1900 and 1901 with elements for the Falcon's Association. In the case of Boryslaw exchanged amounts of financial arrears were identical and took 60 crowns out. Overdue (altogether) 120 crowns put the recalled institution amongst five of the most debt nests¹⁰. Thesis put higher in relation to boryslawski Falcon" was confirmed by information which were near other data on pages "of Gymnastic Guide <<Falcon>> "from December 1901, and certainly this specific association could not be put in their light then similar to organizational self-disciplines. They stated that the nest in 1899-1901 *was showing no signs of life and didn't send reports* as well as they said, that had had contributory arrears (contributions charged by the Falcon's Association are being talked about) amounting almost 129 crowns¹¹.

⁴ DALO, *Fond 1*, opus 54, case 7813, *Protocol from 11 May 1899*, manuscript, b.25.

⁵ There.

⁶ There, b. 26.

⁷ There, *List of founders "of Polish gymnastic company Falcon in Boryslaw" with giving employing and living*, manuscript, b. 10.

⁸ There, *High C and K Governor in Lvov [spelling after source-A. M.], Boryslaw 23 May 1899*, manuscript, b. 27.

⁹ "Gymnastic Guide <<Falcon>>" 1899, No.12, p. 114.

¹⁰ There, 1901, No. 12, p. 98 and 1902, No. 7, p. 56.

¹¹ There, 1901, No. 12,p.1.

However ruthlessly, behind the positive sign of activity of the "Falcon" in Borysław one should recognize organizing on 8 December 1901 first in the history of this nest of the Kościuszkó celebration. They accepted in this case traditional for falcons format of the organization of various anniversaries - an evening. In the program besides the official address of the contemporary chairman W. Długosz among others parts were taken into account: verbal-vocal, musical and gymnastic. It presented parallel bar exercises 9- person group of local falcons which lead Rutkowski. In large numbers arrived gathered spectators with the keen interest also according to their show of three exercises on the horse (all they categorized to the category of *compulsory exercises*) and free exercises¹². On celebrations, borysław's "Falcon" was visited by Lvov falcon's: Czernski, Hamburger, Horodyski, Staszczuk which presented their abilities in supplies and keep fit exercises (free pyramid). Eight-minute wrestling of Horodyski and Staszczuk closed with the victory of the last, in five-minute whereas of rivalry between Czernski with the Hamburger, a Hamburger won. After all in the settling fight of supplies, Hamburger was pronounced the winner¹³. The organization of the Kościuszkó evening was estimated to the profit, however a fact that it wasn't deserving the underline about "clean commerce", and won this way amount was given for good aim - *wrzeńskie children*¹⁴. It was a form of the solidarity of falcons from Borysław with the Germanized Polish population in the Prussian annexed territory.

On 8 December 1901 they set up a meeting in the considered nest, during which the most significant programme-ideological establishments and current events were being discussed¹⁵. Relation from "Falcon" in Borysław from the course of the analyzed celebration was placed in "Gymnastic Guide <<Falcon>>" from 1902 (No. 1) with appropriate comment. They took note that taking the initiative of this type was portending well for the future and will cross the current passivity of the nest out¹⁶.

As it seems, such optimism was towards members of the considered centre premature. At least on two examples originating in 1902 it is possible to prove that the nest didn't demonstrate the commitment to the falcon's work and it is possible to name it as insubordination. How it arose from the statistical balance sheet prepared by Józef Kozłowski, relying on data collected by Włodzimierz Chomicki, concerning III. rally of V. circuit (Sokal 6 July 1902), four nests belonging to the circuit didn't participate in it. Borysław was one of them¹⁷. From a point of view of organizational requirements, borysław falcon's didn't complete one duty - they didn't justify their absence on falcon's rally¹⁸.

Next, confirming the lack "of organizational respect" came from "Gymnastic Guide <<Falcon>>" from 1902 (No. 12), which published the falcon's statistical balance sheet in period 1901 /1902. Putting information concerning the falcon's centre in Borysław it wasn't possible, because they had no data to this subject. Analyzed statistics took into account data from 81 nests. What symptomatic, ten remaining didn't hand over requiring reports

¹² There, 1902, No. 1, p. 5.

¹³ There, p. 6.

¹⁴ In April 1901 at the school in Września on the area of the Prussian seizure, the incident which was another bright example of anti-Polish actions. Children from the local school objected to removing the religion in Polish and Germanizing of this object. They took the consequences for this act of the insubordination. They committed the physical violence towards them. The fact of the reference in Borysław "Falcon" to events which occurred in Września, how it seems could be inspired with *Warsaw accidents* National Democracy picking the German consulate for the target, organized the protest in his vicinity, among others against inadmissible practice, applied towards recalled children.

¹⁵ "Gymnastic Guide <<Falcon>>" 1902, No. 1, p. 6.

¹⁶ There.

¹⁷ To the recalled rally falcon's centres didn't send their representations from the Drohobych, Kamionka Strumiłowa and Stryj. Whereas participated representations of nests from Bóbrka, Brody, Gródek, Lvov, Radziechów, Rohatyn, Sokal and Żółkiew.

¹⁸ "Gymnastic Guide <<Falcon>>" 1902, No. 8, p. 68.

concerning activity of their institution and in this group from V. (Lvov) found the circuit how they already marked, Borysław "Falcon"¹⁹.

Very important event for the falcon's community was the IV rally which was organized on 27-29 June 1903 in Lvov. 31 May in relation to preparations for this event, debated (Lvov) the circuit teaching staff, composition of which wasn't missing Franciszek Batiukiewicz²⁰ from Borysław. We have to add, that before the quoted rally falcon's centres of the V. circuit were surrendered to inspection of among others Władysław Janikowski, performing a function of the head, conducted the inspection of several hours in borysław's "Falcon"²¹.

On IV. rally of Polish Falcons from interesting us nest was declared the departure 16 person uniformed group. However considering this number, through the prism of the reported number of participants from eighteen individual hearths of the Lvov circuit, we should state that it wasn't many. Only two societies from this circuit planned sending fewer persons, and it was taken back to institutions of the "Falcon" in Kamionka (12 persons) and Chodorów (10 persons). In relation to the group representing borysław Falcon's, one should emphasize that none of these persons declared the participation in cannon predicted in the schedule of the rally of exercises (with maces, with lances etc.). In this case Borysław, amongst eighteen recalled nests was last²². It projected it in the obvious way onto the weak evaluation of work of members of this centre of the "Falcon" within the domain of the physical activity which with the higher probability was neglected.

Other data concerning numbers of members of this nest participating in this rally was given at the publishing company devoted to this event. According to this information for participation was reported 22 personal male group. In its composition they exchanged: Józef Apfel, Antoni Armata, Franciszek Batukiewicz, Stanisław Blicharski, Kazimierz Bromowski, Szczyński Drobniak, Stanisław Dunaj, Roman Gierszyński, Piotr Gilowski, Bolesław Glazor, Myrko Hanicki, Władysław Kirsz, M. B. Leopold, Stanisław Łukawiecki, L. Maksymowicz, Józef Neronowicz, Edward Nizmra, Kazimierz Ostrowski, August Paszkowski, Wacław Piękoś, Władysław Pogorzelski and Jan Raczkowski²³. We have to add for the fuller image, that in 1903 borysławskie nest didn't send the required report on all action taken by its members.

The number of people belonging to the considered nest in period 1904 / 1905 was difficult to establish. Trade union statistical materials at the name of this institution put the number of 150 people then, but with a question mark. In 1904 from the reporting material, on the basis of which among others relevant statistics were being formulated wasn't probably sent from there, number of members was get from the source, the credibility of which could be dubious²⁴.

However it is known that works in an organization were being taken up inside the nest. On 16 April 1905 was conducted a debate of the general meeting of "Falcon", which among others decided about widening number of 7 persons members group for two persons more. It resulted in correction par. 22 (f) and par. 24 of articles of association. They asked for approving it on 2 May 1905 in the appropriate letter c.k. District Administrator in the

¹⁹ There, No. 12, p. 94.

²⁰ In other Source there was name Batukiewicz.

²¹ *The diary of the IV falcons rally in Lvov on 27-29 June 1903* (farther: *the diary of the IV rally ...*), Lvov 1904, p. 40.

²² "Gymnastic Guide<<Falcon>>" 1903, No. 7, p. 56.

²³ *The diary of the IV rally...*, p.134.

²⁴ *Reports of the department of the Connection of Polish Gymnastic Falcon's Societies for years 1904 / 1905-1905 / 1906*, (farther: *Reports... for years 1904 / 1905-1905 / 1906*), 1905-1906 Lvov, p. 19.

Drohobych²⁵. After all five identical articles of association in the wording of the boryslawskie nest they sent to the district office 28 June 1905²⁶.

It is certainly known, that in 1905 taking into account the state from 10 September "Falcon" in Borysław already had at his disposal, although it existed only for several years, its own Falcons building. In "Gymnastic Guide <<Falcon>>" from this year (No. 11), in the placed there extensive report on the course of celebrations of devoting the flag which just took place on 10 September 1905, simultaneously they made a note: *Boryslawskie Nest has beautiful and extensive, situated on top of a hill amongst meadows and fields, its own building, equipped with needed gymnastic devices and the stage with decorations [...]*²⁷. Additionally Falcons from Borysław could use the court about area 2100m² and the Jordanów park. Peculiarly a chairman W. Długosz made a lot for them. Mainly thanks to his generosity in the form of laying out above 40 000 crowns "Falcon" in Borysław got the building, and in his surroundings sports-recreational areas²⁸. Whereas his wife Kamila Długosz paid for the flag which cost 1050 crowns²⁹.

Celebrations of devoting the falcon's flag at the analyzed centre had a festive cover, rich program and gathered apart from the local population many people from outside Borysławia. They were apart from the delegate of the Connection, representatives of Falcons from such nests, as: Drohobych, Lvov (nest of the Lvov Motherland), Rudki, Sambor, Skole, Stryj, Złoczów³⁰. On the prepared earlier court with the altar and the pulpit on the day of devoting the flag concelebrated Mass was conducted with the participation of priests: Michał Serwacki, Gromada and Popkiewicz. Ceremonial singing of the song *Boże coś Polskę* was an important religious-patriotic accent³¹. In the press relation also a sermon of the chaplain of falcons - the priest Józef Dziędzielewicz wasn't omitted. Devoting the flag by the priest M.Serwacki was a climactic point of celebrations hereinafter sticking nails, filling a guest book and folding donations to needs of boryslawski "Falcon". After the ceremonial oath they intoned: *Jeszcze Polska nie zginęła*³². Next points of celebrations was a march of over 100 people from falcons to the house of the chairman W. Długosz, but earlier folding the wreath up beneath the monument of Adam Mickiewicz, dinner in Falcons building, fete. Alongside organizing the last, the court filled up with exercising people. This way they made exercises - five images of free exercises, they were exercising also with using devices (horse, goat, railing), they were carrying weights, wrestling. Contemporary head of boryslawski "Falcon" Stanisław Stark was engaged in the display of exercises, in which had been used lances³³. The last point was dancing party.

Summing up the functioning of the falcon's centre in Borysław in 1905, under the angle of the financial management, showed that there were obtained incomes of 6128 crowns (membership fees of 1514 crowns, the rest part of the income came from the other group), with the expenses amounting to 4536 crowns (charges associated with pays amounted to 658

²⁵ DALO, *Fond 1*, opus 54, case 7813, *Letter of the Gymnastic Society "Falcon" in Borysław to District offices Drohobych, from 2 May 1905*, manuscript, b. 2.

²⁶ There, *Letter of the Gymnastic Society "Falcon" in Borysław to c.k. District offices in the Drohobych from 28 June 1905*, manuscript, b. 4.

²⁷ "Gymnastic Guide<<Falcon>>" 1905, No. 11, p. 90.

²⁸ The inspiration for W. Długosz could be Jundrich Fugner, one of founders of the "Falcon" in Prague, who donated almost entire wealth (about 66 000 of guilders) to construction of the building of the falcon's company in Prague.

²⁹ "Gymnastic Guide <<Falcon>>" 1905, No. 11, p. 91.

³⁰ There, p. 90-91.

³¹ There.

³² There, p. 91.

³³ There.

crowns)³⁴. The motionless property of this institution was being estimated for 1200 crowns. Considering other aspect of activity we should say that it isn't possible, on the base of the trade union table, to give the precise number of exercising members of "Falcon". In one place of the balance sheet there was a number of twenty persons practising exercises, in other sixteen, what didn't change the fact that it was very low. However there was determined 34 uniformed persons. In 1905 were organized two celebrations about national character and identical amount of public addresses, during which were being presented exercises³⁵. Taking into consideration year 1905, trade union statistics were saying, no longer surrendered into the doubt number of 130 members of the nest³⁶.

On 24 March 1906 debated V department of the circuit which accepted the inspection conducted among others in "Falcon" in Borysław (probably along with the report from its course). While discussing cases associated with inspections in the circuit, they decided to appeal for implementing the movable class at these institutions of the "Falcon" which didn't fulfill this task. As it seems, it had to concern also a falcon's centre in Borysław³⁷.

Dealing with the history of the borysław nest, it isn't possible to omit the debate of the general meeting which took place on 14 April 1907. At this time was chosen a department with the chairman W. Długosz which was supposed to hold this function for life. It was probably dictated with financial factors (especially building the falcon's building). At this time have been listed Zygmunt Bielski (appointed for three years as the deputy of the president Sz. Drobnia (combining duties of the vice-chairman and the head of the nest), of secretary August Scholtz, the host Adam Klebert and responsible for finances Franciszek Zajączek. Recalled on 14 April in the group of departmental there were listed Waław Biliński, Kazimierz Broniowski, Franciszek Młodecki, W. Pogorzelski and Władysław Wierzejski³⁸. The agenda of the recalled general meeting included also appointing delegates to the Connection and to the circuit, which tasks were entrusted to Z. Bielski, Sz. Drobnia and Wit Sulimirski³⁹. In 1907 in exercises participated 12-person group of members, this number was low and additionally unstable - it got lower for four persons in the next year⁴⁰. Putting together number of members of the nest, which In 1907 rich very high level of 214 persons⁴¹, participation in exercises of Falcons was very unsatisfactory, particularly considering the expectations. It isn't also possible to regard the situation in that centre as the individual, because condition of the Galician Falcons participation in exercises was very weak. According to statistics assuming activity of the borysławski "Falcon" in 1908, it developed to the level of 206 persons, from which they were managed to provide organizational uniforms for the 50 persons group. The physical activity was being developed very poor what illustrated only eight exercising members, in the scale of the entire nest (six times during a week). From a point of view of the program of the Gymnastic Company "Falcon" there was a worrying situation; a complete inattention for the physical development of members of this nest could also wake up stipulations⁴². We have to add, that they didn't make a note that there took place the exercises of pupils. For recalled higher exercising group (by three persons of the teaching staff) during the 1908 year they presented themselves six

³⁴ There, 1906, No. 6, p. 54.

³⁵ There.

³⁶ *Report... for years 1904/1905-1905/1906*, p. 21.

³⁷ "Gymnastic Guide <<Falcon>>" 1906, No. 4, p. 39.

³⁸ There, 1907, No. 9, p. 76.

³⁹ There.

⁴⁰ J. Glińska, *Operations of the Gymnastic Society "Falcon" in the V Lvov Circuit in 1867-1939 years*, doctoral dissertation, Warsaw 2013, p. 208.

⁴¹ *Reports of the department of the Connection of Polish Gymnastic Falcon's Societies for years 1907 / 1908-1910 / 1911* (farther: *Reports ... for years 1907 / 1908-1910 / 1911*), 1908-1911 Lvov, p. 26.

⁴² "Gymnastic Guide <<Falcon>>" 1909, No. 9, p. 86.

times in *outside* exercises. What's interesting, table of trade union statistics placed in "Gymnastic Guide <<Falcon>>" from 1909 (No. 9) pointed out to the existence of the fencing branch in borysławski "Falcon"⁴³. However there is a lack of data from alternative sources which would let authenticate this information. In 1908 a value of Falcons Building with the livestock they estimated at 45 000 crowns. In the same year Falcons from Borysław made the income of 678 crowns higher than expenditures, allocated in one piece for business expenses⁴⁴.

Incomes were determined at 3365 crowns, this amount was "formed" by elements of members 2082 crowns, 54 registration crowns, the rest part were classified to the category other⁴⁵. How they recalled, amongst forms of the work taken by members of the "Falcon" in Borysław was organizing celebrations with national character. As recalls Justyna Glińska, in 1908 there were three celebration conducted with such character⁴⁶. In trade union statistics in relation to the considered nest they gave, that in 1909 they counted 232 persons⁴⁷.

"Gymnastic Guide <<Falcon>>" from 1911 yr (No. 8) wrote, that in 1910 nest in Borysław counted 243 persons, from which only 38 persons were training, including nine members of the company. It is possible to acknowledge that the training group of falcons was more interested in the development of its motor efficiency, than the exercising female group, since exercises of the ones first were held six times during the week, frequency whereas of exercises in which participated women was for the half smaller. The teaching staff had only two members at that time⁴⁸. It had to influence the participation in the most important rally of 1910 yr. In individual rivalries which were held during V rally of the Polish Falcons in Cracow, because it is being talked about, competitors of the borysław's "Falcon" didn't participate⁴⁹.

However two representatives of interesting us "Falcon" in persons S. Dudek and E. Knauer participated in the XVIII reunion of delegates of the Connection which took place on 6 October in Lvov ("Falcon" Motherland gave the room)⁵⁰.

From the report from year 1910 of the analyzed falcon's institution resulted that there had been no exercises neither pupils. In spite of the scanty number of members and members of the "Falcon" involved in regular physical exercises, they presented themselves outside nine times with public exercises. In 1910 the nest organized four celebrations with national character, whereas the most, because eighteen, were the social ones. In the analyzed period altogether the real property and the equipment were being estimated at the amount of 50 000 crowns, marking, that it was with the little debt of 284 crowns⁵¹. The obtained income amounted to 8419 crowns, expenditure was against 447 crowns lower⁵². We have to add, that among the teaching staff of the V. Lvov circuit of the considered institution was Dudek⁵³.

In 1911 "Falcon" in Borysław counted 237 members, was an owner of the Falcons building, of the court and the flag. At this time took place four celebrations with national character, however the number of people practising physical exercises in this nest was very

⁴³ There.

⁴⁴ There.

⁴⁵ There.

⁴⁶ J. Glińska, *Operations of the Gymnastic...*, p. 276.

⁴⁷ *Report... for years 1907/1908-1910/1911*, p. 25.

⁴⁸ „Gymnastic Guide <<Falcon>>”, 1911, No. 8, p. 61.

⁴⁹ *The diary of the V rally of polish falcons in Cracow on 14-16 of July 1910*, Lvov 1911, p. 132. From the V Lvov circle to which belonged the "Falcon" in Borysław, to the competition they took out a total of 77 person, the most from the Lvov Motherland (45), Żółkiew (10), and later from Stryj (9), Lvov nest II. (4), Lvov nest IV. (3), Dublany (2), Jaworów (2), Drohobych (1) and of the Lvov III nest. (1).

⁵⁰ „Gymnastic Guide <<Falcon>>” 1910, No. 11, p. 93-94.

⁵¹ There, 1911, No. 8, p. 61.

⁵² There.

⁵³ *The diary of the V rally...*, p. 27. Dudek wasn't mention.

low-exercised only 16 members⁵⁴. In other place of the same statistics from which above data was taken, they gave differently, that twelve men, who met on trainings about three times a week, exercised.⁵⁵

In 1912 a number of exercising increased, 38 persons were recorded in this group. Still they were men which classes underwent three times a week. The similar frequency of motor classes concerned exercising pupils in the nest, which were sixteen. Everything it underwent by four persons from the teaching staff⁵⁶. In 1912 also a tradition of organizing national celebrations was being continued, which in the given year were held 5 times in "Falcon" in Borysław⁵⁷.

Statistical table of Polish trade union gymnastic falcon's Societies in Austria for 1912 put together on the base of reports, printed on pages "of Gymnastic Guide <<Falcon>>" from 1913 (No. 11), let the number of the nest state the number of members of the borysławskie nest towards the previous year. It concentrated 246 members, including 72 uniformed. Falcon's from Borysław organized one public display in the considered year and they met seven times on social meetings⁵⁸. In 1912 they managed to make the income of the amount of 6145 crowns, at expenses amounting to 5560 crowns. We should emphasize a fact that the nest wasn't in debt. taking into consideration whole V. circuit the debt of falcon's centres in this area at that time was a general occurrence. Immobility being included to borysławski falcons were being estimated at 35 000 crowns, its livestock was 3000 crowns whereas, what concerns the net wealth of the nest, it was 38 000 crowns⁵⁹.

It isn't possible to deny, that borysławskie nest in 1913 was ranked to the most numerous nests of the Lvov circuit, by equally large falcon's societies being active in such centres as: Brody, Lvov (with its four falcon's centres), Przemyślany, Sokal, Stryj i Żółkiew⁶⁰. At the time preceding the outbreak of the World War I the considered institution of the "Falcon" committed itself up to the standards of its possibilities to the action of forming Permanent Falcon's Squads (SDS). It is known, that in period 1913 / 1914 existed a Permanent Falcon's Team counting 27 members, from this circle they managed to equip 16 persons with rifles⁶¹.

Summing up, we have to state, that in analyzed period the Gymnastic Society „Falcon” in Borysław counted a large number of members, what let to take them in 1913 to the group of the big guest of Falcones nest in Lvov circuit. There is no doubt, that a big part of them didn't took part in exercises. It was confirmed by statistics of persons exercising in this nest, what influenced the engagement in exercises on rallies (if they participated). A lack of the compliance was also a weak point of functioning of the considered association for directives of the top-down authority of Falcons. "Falcon" from Borysław permanently neglected sending reporting materials and reports, allowing to define the activity of this nest in numbers. As it seems, at this stage of its history this specific nest most strongly concentrated on recruiting falcons, court, flag, on integration of members and patriotic activity. In the summary it isn't possible to omit the chairman W. Długosz, man particularly devoted to the falcon's idea, who funded the falcon's house practically in one piece.

⁵⁴ "Gymnastic Guide <<Falcon>>" 1912, No. 8, p. 61.

⁵⁵ There.

⁵⁶ There, 1913, No. 11, p. 87.

⁵⁷ J. Glińska, *Operations of the Gymnastic...*, p. 276.

⁵⁸ "Gymnastic Guide <<Falcon>>" 1913, No. 11, p. 87.

⁵⁹ There.

⁶⁰ J. Snopko, *The Polish Gymnastic Society „Falcon” In Galicja 1867-1914*, Białystok 1997, p. 118.

⁶¹ J. Glińska, *Operations of the Gymnastic...*, p. 325.

BIBLIOGRAPHY

Archive sources:

- Derżawnyj Archiw Lwiwskojji Obłasti (DALO)-*Fond 1*, opus 54, case 7813

Press:

“Gymnastic Guide <<Falcon>>” 1899 (No. 12); 1901 (No.12); 1902 (No.1, No.7, No.8, No. 12); 1903 (No. 7); 1905 (No. 11); 1906 (No. 4, No. 6); 1907 (No. 9); 1909 (No. 9); 1910 (No 11); 1911 (No. 8); 1912 (No. 8); 1913 (No.11)

Printed sources:

- *The diary of the IV polish falcons rally in Lvov on 27-29 June 1903*, Lvov 1904.
- *The diary of the V polish falcons rally in Cracow on 14-16 July 1910*, Lvov 1911.
- *Reports of the department of the Connection of Polish Gymnastic Falcon's Societies for years 1904 / 1905-1905 / 1906, 1905-1906* Lvov.
- *Reports of the department of the Connection of Polish Gymnastic Falcon's Societies for years 1907 / 1908-1910 / 1911, 1908-1911* Lvov.

Studies:

- Glińska J., *Operations of the Gymnastic Society "Falcon" in the V Lvov Circuit in 1867-1939 years*, a doctoral dissertation, Warsaw 2013.
- Orłowicz M., *The illustrated guide of Galicja, Bukowina, Spiż, Orawa and Cieszyn Śląsk*, Lvov 1914.
- Snopko J., *Polish Gymnastic Company "Falcon" in Galicja 1867-1914*, Białystok 1997.

ZARYS DZIEJÓW TOWARZYSTWA GIMNASTYCZNEGO „SOKÓŁ” W BORYSŁAWIU W LATACH 1899-1914

Agnieszka MIRKIEWICZ

Wydział Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów, Polska

Słowa kluczowe:

- Galicja,
- „Sokół”,
- działalność,
- członkowie.

Streszczenie:

Inicjatywa utworzenia Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Borysławiu nabrała realnych kształtów w 1899 r. podczas spotkania lokalnej inteligencji i robotników. Najwcześniejszy okres historii tego gniazda charakteryzował się bardzo słabą aktywnością, nikłym zaangażowaniem w przeprowadzanie ćwiczeń ruchowych, absencją na zlotach oraz zaległościami natury finansowo-administracyjnej w stosunku do zwierzchniej związkowej instancji sokolej. 8 grudnia 1901 r. sokolstwo borysławskie po raz pierwszy zorganizowało uroczyste obchody kościuszkowskie, przeznaczając pozyskane w ten sposób pieniądze na pomoc dla *dzieci wrześnieńskich*. Jednym z najbardziej zaangażowanych działaczy rozpatrywanego ośrodka sokolego był jego prezes Władysław Długosz. Ze swoich prywatnych środków pokrył kwotą 40 000 koron praktycznie wszystkie wydatki związane z sokolnią i np. urządzeniem boiska. W dwudziestowiecznych dziejach gniazda borysławskiego, przerwanych wybuchem I wojny światowej, dominowała działalność towarzysko-integracyjna, gospodarcza i patriotyczna. W całym tym okresie najsłabiej wywiązywano się z zadania związanego z wyrabianiem sprawności fizycznej u swoich członków. Szczególnie silny kontrast zarysował się w zestawieniu liczby członków („Sokół” borysławski był bardzo dużym gniazdem) z niewielką liczbą ćwiczących.

Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Borysławiu¹ powstało stosunkowo późno, bo dopiero pod koniec XIX w. Jego powołanie było następstwem odbytego 11 maja 1899 r. spotkania czterdziestoosobowej grupy złożonej głównie z reprezentantów inteligencji i środowiska robotniczego². Rzetelność badawcza wymaga zaznaczenia, iż w sokolich

¹ Borysław z przylegającymi Tustanowicami zasłynął z wyjątkowo bogatych terenów roponośnych. W publikacji M.Orłowicza *Ilustrowany przewodnik po Galicyi, Bukowinie, Spiżu, Orawie i Śląsku Cieszyńskim*, Lwów 1914, odnośnie do tego ośrodka odnotowano: *Wzrost Borysławia datuje się od 1860 r.(s. 251) oraz: Mimo, że w ciągu pół wieku tylu ludzi z kraju i zagranicy wywiozło stąd milionowe fortuny, dla podniesienia Borysławia i umożliwienia jego mieszkańcom znośnej egzystencji, nie mówiąc o wygodach, nie zrobiono niczego. Przedstawia się on dotychczas raczej jak obóz niż jak miejscowość przemysłowa(s.249,251). Szczepanowski nazwał to miejscem galicyjskim piekłem. Borysław opisano w przewodniku jako ośrodek z biedną, zaniedbaną zabudową, z deskami zamiast trotuarów i z dużymi utrudnieniami komunikacyjnymi.*

² Derżawnyj Archiw Lwiwskiej Oblaści (dalej: DALO), *Fond 1*, op. 54, spr. 7813, *Protokół zgromadzenia zbranego w d: 11 maja 1899 r. w Borysławiu, celem zawiązania Towarzystwa gimn: „Sokół”-(dalej: Protokół z 11 maja 1899 r.)*, rkps, k. 25.

zestawieniach statystycznych (w postaci tabel), jakie drukowano na łamach „Przewodnika Gimnastycznego <<Sokół>>”, odnośnie do gniazda borysławskiego pojawiły się też inne daty jego założenia. Wymieniany był w tym ujęciu rok 1897 i 1900³. Jednak z całą pewnością za najbardziej wiarygodny należy uznać już przywołany rok 1899, figurujący na autentycznym dokumencie archiwalnym.

Co ciekawe, już na początku obrad z 11 maja wyłonił się brak jednomyślności, co do zasadności założenia „Sokoła” w Borysławiu, część zebranych osób opowiadała się za innym, społecznie użytecznym stowarzyszeniem⁴. Warto w tym miejscu podać argument jednego z uczestników przemawiający na korzyść zawiązania towarzystwa sokolego: [...] *choćby ze względu na garść robotników, którzy nie chcąc łączyć się z socjalizmem udają się do inteligencji by im dała pomoc moralną*⁵.

W tym samym dniu ukonstytuował się komitet wykonawczy złożony z osób, które uzyskały w wyborach do tego gremium, największą ilość głosów. Wśród nich wymieniano Władysława Długosza (28 głosów), Mariana Bernarda Leopolda (26), Zdzisława Łacnego (28), Maurycego Antoniego Werbera (24) i Piotra Zygmunta (23). M. A. Werber zapewnił, bazując na wcześniejszym rozpoznaniu sprawy, że gniazdo borysławskie mogło uzyskać w tym okresie (w atrakcyjnej cenie) potrzebne wyposażenie gimnastyczne z kasyna urzędniczego w Wolance⁶. Warto zaznaczyć, iż inicjatywa założycielska dotycząca „Sokoła” w Borysławiu w całości wyszła od mieszkańców tego ośrodka. W tym dwudziestopięciuosobowym gronie zwolenników tego stowarzyszenia odnotowano m.in. lekarza, kilku inżynierów, farmaceutów (ze stopniem magistra) i grupę osób zawodowo powiązanych z lokalnym wydobywaniem ropy⁷.

Kontynuując urzeczywistnianie idei powołania gniazda sokolego, już 23 maja 1899 r. informowano c.k. Namiestnictwo we Lwowie o wysłaniu do c.k. Starostwa w Drohobyczu obligatoryjnego statutu „Sokoła” w Borysławiu (5 sztuk), prosząc jednocześnie c.k. Namiestnictwo o ostateczne jego zatwierdzenie. Pod przywołanym pismem widniały podpisy: Marcina Bełza, Roberta Breitenwalda, Józefa Dąbrowskiego, W. Długosza, Apollona Emila L’Elauchego, Edmunda Galińskiego, Kazimierza Gąsiorowskiego, Michała Jasińskiego, Kapellnera [brak imienia –A. M.], Wojciecha Kornickiego, M. B. Leopolda, Z. Łacnego, Leona Maksymowicza, Józefa Mikulicza, Jana Mokrego, Tytusa Niewiadomskiego, Augusta Paczkowskiego, Michała Pohoreckiego, Ludwika Stababacha, Szumskiego [brak imienia- A. M.], M. A. Werbera, Ludwika Wolskiego, Konrada Zakrzewskiego, Zygmunta Zawadzkiego i P. Zygmunta⁸. 1 lipca 1899 r. dwudziestoczeroosobowy ośrodek sokoli w Borysławiu (z prezesem W. Długoszem i sekretarzem E. Galińskim) oficjalnie został włączony w poczet sokolich stowarzyszeń związkowych⁹.

Jak się wydaje, pierwszy etap działalności gniazda borysławskiego nie należał do najprężniejszych. Wiadomo, iż nie nadesłano stamtąd sprawozdania z działalności za okres 1900/1901, poza tym gniazdo znalazło się w grupie dwudziestu siedmiu innych ośrodków sokolich, które wykazano, jako te zalegające w 1900 r. i 1901 r. ze składnikami na rzecz Związku Polskich Gimnastycznych Towarzystw Sokolich w Austrii (dalej: Związek Sokoli).

³ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1912, nr 8, s. 61 i 1902, nr 12, s. 94.

⁴ DALO, *Fond 1*, op. 54, spr. 7813, *Protokół z 11 maja 1899 r.*, rkps, k. 25.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże, k. 26.

⁷ Tamże, *Spis założycieli „polskiego towarzystwa gimnastycznego Sokół w Borysławiu” z podaniem zatrudnienia i mieszkania*, rkps, k. 10.

⁸ Tamże, *Wysokie C i K Namiestnictwo we Lwowie* [pisownia za źródłem-A.M.], *Borysław dnia 23. Maja 1899 roku*, rkps, k. 27.

⁹ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1899, nr 12, s. 114.

W przypadku Borysławia wymieniane kwoty zaległości finansowych były identyczne i wynosiły 60 koron. Zaległe 120 koron (łącznie) stawiało wspomnianą placówkę wśród pięciu, najwięcej wówczas zalegających gniazd¹⁰. Dodatkowo postawioną wyżej tezę odnośnie do „Sokoła” borysławskiego podpierały informacje, jakie znalazły się, obok danych dotyczących innych gniazd na łamach „Przewodnika Gimnastycznego <<Sokół>>” z grudnia 1901 r., i na pewno w ich świetle to konkretne stowarzyszenie nie mogło być stawiane wtedy na wzór wewnątrzorganizacyjnego zdyscyplinowania. Stwierdzono, że gniazdo w latach 1899-1901 *nie daje znaku życia i nie nadesłało sprawozdań* oraz podano, że miało zaległości składkowe (mowa o składkach pobieranych przez Związek Sokoli) opiewające na kwotę prawie 129 koron¹¹.

Jednak bezwzględnie, za pozytywny przejaw działalności „Sokoła” w Borysławiu należy uznać zorganizowanie 8 grudnia 1901 r. pierwszych w historii tego gniazda obchodów kościuszkowskich. Przyjęto w tym przypadku tradycyjną dla sokolstwa formułę organizacji rozmaitych rocznic, jaką był wieczorek. W programie obok oficjalnego wystąpienia ówczesnego prezesa W. Długosza uwzględniono m.in. części: słowno-wokalną, muzyczną i gimnastyczną. Ćwiczenia na poręczach zaprezentowała dziewięcioosobowa grupa tamtejszych sokołów, którą kierował naczelnik Rutkowski. Licznie przybyli zgromadzeni widzowie z żywym zainteresowaniem obejrzeni też w ich wykonaniu pokaz trzech ćwiczeń na koniu (wszystkie zakwalifikowano do kategorii *ćwiczeń obowiązkowych*) i ćwiczenia dowolne¹². W dniu uroczystości, borysławskiego „Sokoła” odwiedzili sokoli lwowscy tj. Czerski, Hamburger, Horodyski, Staszczyk, którzy zaprezentowali swoje umiejętności w zapasach i ćwiczeniach gimnastycznych (piramidy wolne). Ośmiominutowe zapaśnicze starcie Horodyskiego ze Staszczykiem zakończyło się zwycięstwem tego ostatniego, w pięciominutowej rywalizacji Czerskiego z Hamburgerem, zwyciężył Hamburger. Ostatecznie w rozstrzygającej walce zapasów, zwycięzcą ogłoszoną Hamburgera¹³. Organizacja wieczorku kościuszkowskiego obliczona była na zysk, na podkreślenie zasługuje jednak fakt, iż nie chodziło o *czystą komercję*, a przeznaczenie pozyskanej tą drogą kwoty na szczytny cel - *na dzieci wrześnieńskie*¹⁴. Była to pewna forma solidarności sokołów z Borysławia z germanizowaną ludnością polską w zaborze pruskim.

8 grudnia 1901 r. w rozpatrywanym gnieździe urządzono też wieczornicę, podczas której przedstawiono najistotniejsze założenia programowo-ideowe sokolstwa oraz omawiano bieżące wydarzenia¹⁵. Relację z „Sokoła” w Borysławiu z przebiegu analizowanych obchodów opatriono w „Przewodniku Gimnastycznym <<Sokół>>” z 1902 r. (nr 1) stosownym komentarzem. Odnotowano, iż podjęcie tego typu aktywności dobrze rokuje na przyszłość i przekreśli dotychczasową pasywność gniazda¹⁶.

Jak się wydaje, taki optymizm był przedwczesny w stosunku do członków rozpatrywanego ośrodka. Co najmniej na dwóch przykładach pochodzących z 1902 r. można

¹⁰ Tamże, 1901, nr 12, s. 98 i 1902, nr 7, s. 56.

¹¹ Tamże, 1901, nr 12, s. 1.

¹² Tamże, 1902, nr 1, s. 5.

¹³ Tamże, s. 6.

¹⁴ W kwietniu 1901 r. w szkole we Wrześni na terenie zaboru pruskiego, doszło do incydentu, który był kolejnym jaskrawym przykładem działań antypolskich. Dzieci z tamtejszej szkoły sprzeciwiły się usuwaniu religii w języku polskim i germanizowaniu tego przedmiotu. Za ten akt niesubordynacji poniosły konsekwencje. Dopuszczono się wobec nich przemocy fizycznej. Sam fakt nawiązania w „Sokole” borysławskim do wydarzeń jakie zaszły we Wrześni, jak się wydaje mógł być zainspirowany *wypadkami warszawskimi* Narodowa Demokracja obierając za cel konsulatu niemieckiego, urządziła protest w jego pobliżu, m.in. przeciwko niedopuszczalnym praktykom, zastosowanym wobec wspomnianych dzieci.

¹⁵ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1902, nr 1, s. 6.

¹⁶ Tamże.

udowodnić, iż gniazdo nie wykazywało zaangażowania w pracę sokołą i można to wręcz nazwać wewnątrzorganizacyjną niesubordynacją. Jak wynikało z zestawienia statystycznego (przygotowanego przez Józefa Kozłowskiego, bazującego na danych jakie zebrał Włodzimierz Chomiczki), dotyczących III. zlotu V. jednostki okręgowej (Sokal 6 lipca 1902), nie uczestniczyły w nim cztery gniazda należące do okręgu. Jednym z nich był Borysław¹⁷. Z punktu widzenia wymogów organizacyjnych, borysławscy sokoli nie dopełnili jeszcze jednego obowiązku-w żaden sposób nie usprawiedliwili swojej absencji na sokalskim zlocie¹⁸.

Kolejne, potwierdzenie braku *posłuchu wewnątrzorganizacyjnego* pochodziło z „Przewodnika Gimnastycznego <<Sokół>>” z 1902 r. (nr 12), w którym opublikowano sokole zestawienie statystyczne za okres 1901/1902. Umieszczenie tam informacji dotyczących ośrodka sokolego w Borysławiu nie było możliwe, gdyż nie dysponowano żadnymi danymi na jego temat. Analizowana statystyka uwzględniała dane z 81 gniazd. Co symptomatyczne, dziesięć pozostałych wyłamało się z przekazania wymaganych sprawozdań dotyczących działalności swojej placówki i w tej grupie z V. (lwowskiej) jednostki okręgowej znalazł się, jak już zaznaczono, „Sokół” borysławski¹⁹.

Ważnym wydarzeniem dla społeczności sokolej był IV zlot, jaki zorganizowano 27-29 czerwca 1903 r. we Lwowie. 31 maja w związku z przygotowaniem do tej imprezy, obradowało (Lwów) okręgowe grono nauczycielskie, w składzie którego nie zabrakło wówczas Franciszka Batiukiewicza²⁰ z Borysławia. Dodać należy, iż przed przywołanym zlotem ośrodki sokole V. jednostki okręgowej poddawane były lustracji. M.in. Władysław Janikowski, ówczesnie sprawujący funkcję naczelnika okręgu, odbył kilkugodzinną lustrację w „Sokole” borysławskim²¹.

Na IV. zlot sokolstwa polskiego z interesującego nas gniazda zadeklarowano wyjazd szesnastoosobowej umundurowanej grupy. Rozpatrując jednak tę liczbę przez pryzmat zgłoszonej ilości uczestników z poszczególnych osiemnastu gniazd lwowskiej jednostki okręgowej, należy stwierdzić, iż była ona niewielka. Tylko dwa towarzystwa z tego okręgu, planowały wysłać mniej osób, a odnosiło się to do placówek „Sokoła” w Kamionce (12 osób) i Chodorowie (10 osób). Odnośnie do grupy reprezentującej sokolstwo borysławskie, należy zaznaczyć, iż żadna z tych osób nie deklarowała udziału w przewidzianych w programie zlotu działach ćwiczeń (z maczugami, z lancami itd.). Pod tym względem Borysław, wśród wspomnianych osiemnastu gniazd zajmował ostatnią pozycję²². Rzutowało to w sposób oczywisty na słabą ocenę pracy członków tego ośrodka „Sokoła” na niwie aktywności fizycznej, która z dużym prawdopodobieństwem była zaniedbywana.

Inne dane dotyczące ilości członków tego gniazda uczestniczących w zlocie podano w wydawnictwie pamiątkarskim poświęconym tej imprezie. Według tych informacji do udziału zgłoszono dwudziestodwuosobową męską grupę. W jej składzie wymieniono: Józefa Apfela, Antoniego Armatę, Franciszka Batukiewicza, Stanisława Blicharskiego, Kazimierza Bromowskiego, Szczęsnego Drobniaka, Stanisława Dunaja, Romana Gierszyńskiego, Piotra Gilowskiego, Bolesława Głazora, Myrko Hanickiego, Władysława Kirsza, M. B. Leopolda, Stanisława Łukawieckiego, L. Maksymowicza, Józefa Neronowicza, Edwarda Nizmre, Kazimierza Ostrowskiego, Augusta Paszkowskiego, Wacława Piękosia, Władysława

¹⁷ Na wspomniany zlot swoich reprezentacji nie wysyłały ośrodki sokole z Drohobycza, Kamionki Strumiłowej i Stryja. Uczestniczyły zaś reprezentacje gniazd z Bóbrki, Brodów, Gródka, Lwowa, Radziechowa, Rohatyna, Sokala i Żółkwi.

¹⁸ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1902, nr 8, s. 68.

¹⁹ Tamże, nr 12, s. 94.

²⁰ W innym źródle podano nazwisko Batukiewicz.

²¹ *Pamiętnik IV zlotu sokolstwa polskiego we Lwowie w dniach 27-29 czerwca 1903*, Lwów 1904, s. 40.

²² „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1903, nr 7, s. 56.

Pogorzelskiego i Jana Raczkowskiego²³. Dla pełniejszego obrazu dodać też trzeba, że w 1903 r. gniazdo borysławskie nie przesłało wymaganego sprawozdania z podejmowanych przez swoich członków działań.

Trudna do ustalenia była liczba osób należących do rozpatrywanego gniazda w okresie 1904/1905. Związkowe materiały statystyczne przy nazwie tej placówki umieściły wówczas liczbę 150 osób, ale ze znakiem zapytania. Prawdopodobnie w 1904 r. nie przesłano stamtąd materiału sprawozdawczego, na bazie którego konstruowano odnośne statystyki lub podaną wyżej ilość członków uzyskano ze źródła, którego wiarygodność mogła być dyskusyjna²⁴.

Wiadomo natomiast, iż podejmowano prace organizacyjne wewnątrz gniazda. 16 kwietnia 1905 r. przeprowadzono obrady walnego zgromadzenia „Sokoła” borysławskiego, podczas których m.in. zdecydowano o poszerzeniu dotychczasowego siedmioosobowego składu gremium wydziału o dwie osoby. Pociągało to za sobą korektę par. 22 (f) i par. 24 statutu. O jego zatwierdzenie z uwzględnieniem tych poprawek proszono 2 maja 1905 r. w stosownym piśmie c. k. Starostwo w Drohobyczu²⁵. Ostatecznie pięć identycznych w brzmieniu statutów gniazda borysławskiego przesłano starostwu 28 czerwca 1905 r.²⁶

Wiadomo na pewno, że w 1905 r. (biorąc pod uwagę stan na 10 września) „Sokół” w Borysławiu dysponował już, mimo zaledwie kilkuletniego istnienia, swoją sokolnią. W „Przewodniku Gimnastycznym <<Sokół>>” z tego roku (nr 11), w zamieszczonym tam obszernym sprawozdaniu z przebiegu uroczystości poświęcenia sztandaru, jaka miała miejsce właśnie 10 września 1905 r., jednocześnie odnotowano: *Gniazdo borysławskie posiada piękny i obszerny, położony na wzgórzu pośród łąk i pól, budynek własny, wyposażony w potrzebne przyrządy gimnastyczne i scenę z dekoracjami [...]*²⁷. Dodatkowo sokolstwo borysławskie mogło korzystać z boiska o powierzchni 2100 m² i parku jordanowskiego. Wspomnianej sprawie bazy lokalowej szczególnie przysłużył się prezes W. Długosz. Głównie dzięki jego hojności w postaci wyłożenia ponad 40 000 koron „Sokół” w Borysławiu uzyskał gmach, a w jego otoczeniu tereny sportowo-rekreacyjne²⁸. Jego żona Kamila Długosz opłaciła sztandar, który kosztował 1050 koron²⁹.

Uroczystość poświęcenia sztandaru sokolego w analizowanym ośrodku miała odświętną oprawę, bogaty program i zgromadziła oprócz miejscowej ludności wielu przybyłych spoza Borysławia gości. Byli to obok delegata Związku Sokolego, reprezentanci sokolstwa z takich gniazd jak: Drohobycz, Lwów (gniazdo lwowskiej Macierzy), Rudki, Sambor, Skole, Stryj, Złoczów³⁰. Na przygotowanym wcześniej boisku z ołtarzem i amboną w dniu poświęcenia sztandaru przeprowadzono koncelebrowaną Mszę Św. z udziałem księży: Michała Serwackiego, Gromady i Popkiewicza. Ważnym akcentem religijno-patriotycznym było uroczyste odśpiewanie pieśni *Boże, coś Polskę*³¹. W relacji prasowej nie pominięto też kazania kapelana sokołów księdza Józefa Dziędzielewicza. Kulminacyjnym punktem

²³ *Pamiętnik IV zlotu...*, s. 134.

²⁴ *Sprawozdania wydziału Związku Polskich Gimnastycznych Towarzystw Sokolich za lata 1904/1905-1905/1906, (dalej: Sprawozdania...za lata 1904/1905-1905/1906)*, Lwów 1905-1906, s. 19.

²⁵ DALO, Fond 1, op. 54, spr. 7813, *Pismo Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Borysławiu do Świętego c. k. Starostwa Drohobycz, z dnia 2 maja 1905 r.*, rkps, k. 2.

²⁶ Tamże, *Pismo Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Borysławiu do Świętego c. k. Starostwa w Drohobyczu z dnia 28 czerwca 1905 r.*, rkps, k. 4.

²⁷ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1905, nr 11, s. 90.

²⁸ Inspiracją dla W. Długosza mógł być Jundrich Fugner, jeden z założycieli „Sokoła” czeskiego, który prawie cały swój majątek (około 66 000 guldenów) przeznaczył na budowę gmachu towarzystwa sokolego w Pradze.

²⁹ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1905, nr 11, s. 91.

³⁰ Tamże, s. 90-91.

³¹ Tamże.

uroczystości było poświęcenie sztandaru przez księdza M. Serwackiego, w dalszej części wbijanie gwoździ, zapewnianie wpisami księgi pamiątkowej oraz składanie datków na potrzeby „Sokoła” borysławskiego. Po uroczystej przysiędze zaintonowano: *Jeszcze Polska nie zginęła*³². Kolejne punkty uroczystości to przemarsz ponad stuosobowej grupy sokolstwa aż do domu prezesa W. Długosza, a wcześniej złożenie wieńca pod pomnikiem Adama Mickiewicza, obiad w sokołni, festyn. Równoległe ze zorganizowaniem tego ostatniego boisko zajęli się ćwiczącymi. I tak przeprowadzono ćwiczenia-pięć obrazów ćwiczeń wolnych, ćwiczone też z wykorzystaniem przyrządów (koń, kozioł, poręcz), podnoszono ciężary, sprawdzano się w zapasach. Ówczesny naczelnik placówki Borysławskiej, Stanisław Stark zaangażowany był w pokaz ćwiczeń, w którym z sukcesem wykorzystano lance³³. Ostatnim punktem programu była zabawa taneczna.

Podsumowanie pracy ośrodka sokolego w Borysławiu w 1905 r., pod kątem gospodarki finansowej pokazało, iż uzyskano tam dochody w wysokości 6128 koron (składki członkowskie 1514 koron, pozostała część przychodu pochodziła z grupy *inne*), przy wydatkach wynoszących 4536 koron (w tym obciążenia związane z płacami opiewały na kwotę 658 koron)³⁴. Nieruchomy inwentarz placówki szacowano na 1200 koron. Rozpatrując inny aspekt działalności, *sportowy*, należy stwierdzić, iż nie można posiłkując się tabelą związkową podać precyzyjnej liczby ćwiczących członków tego „Sokoła”. W jednym miejscu zestawienia podano liczbę dwudziestu osób uprawiających ćwiczenia, w innym szesnastu, co nie zmieniało faktu, iż była ona bardzo niska. Określono natomiast precyzyjnie liczbę członków umundurowanych-były to 34 osoby. W 1905 r. zorganizowano dwie uroczystości o charakterze narodowym i identyczną ilość publicznych wystąpień, podczas których prezentowano ćwiczenia³⁵. Biorąc pod uwagę 1905 r. statystyki związkowe podawały, już nie poddawaną w wątpliwość liczbę 130 członków i członkiń interesującego nas gniazda³⁶.

24 marca 1906 r. obradował wydział V. jednostki okręgowej, który przyjął do wiadomości lustrację przeprowadzoną m.in. w „Sokole” w Borysławiu (prawdopodobnie wraz z relacją z jej przebiegu). Podczas omawiania na tym posiedzeniu spraw związanych z lustracjami w okręgu, zdecydowano zaapelować o wdrażanie zajęć ruchomych w tych placówkach „Sokoła”, które z tego zadania się nie wywiązywały. Jak się wydaje, musiało to dotyczyć także ośrodka sokolego w Borysławiu³⁷.

Zajmując się historią gniazda borysławskiego, nie można pominąć obrad walnego zgromadzenia, jakie miały miejsce 14 kwietnia 1907 r. Wybrano wówczas wydział, na czele z prezesem W. Długoszem, który miał piastować tę funkcję dożywotnio. Prawdopodobnie było to podyktowane jego znaczącym zaangażowaniem finansowym w działalność gniazda (zwłaszcza w budowę sokołni). Wymieniano wówczas w tym gremium także Zygmunta Bielskiego (powołanego na trzy lata I. zastępcę prezesa), Sz. Drobniaaka (łączącego obowiązki II. wiceprezesa i naczelnika gniazda), sekretarza Augusta Scholtza, gospodarza Adama Kleberta i odpowiedzialnego za finanse towarzystwa Franciszka Zajączka. Wspomnianego 14 kwietnia w grupie wydziałowych wyszczególniono Wacława Bilińskiego, Kazimierza Broniowskiego, Franciszka Młodeckiego, W. Pogorzelskiego i Władysława Wierzejskiego³⁸. Porządek obrad wspomnianego walnego zgromadzenia obejmował też wyłonienie delegatów do Związku Sokolego i do jednostki okręgowej, które to zadania w

³² Tamże, s. 91.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże, 1906, nr 6, s. 54.

³⁵ Tamże.

³⁶ *Sprawozdania...za lata 1904/1905-1905/1906*, s. 21.

³⁷ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1906, nr 4, s. 39.

³⁸ Tamże, 1907, nr 9, s. 76.

wyniku wyborów powierzono Z. Bielskiemu, Sz. Drobniakowi i Witowi Sulimirskiemu³⁹. W 1907 r. w ćwiczeniach uczestniczyła dwunastoosobowa grupa członków, liczba ta była niska i dodatkowo niestabilna-zmniejszyła się o cztery osoby w następnym roku⁴⁰. Zestawiając to z liczbą członków gniazda, która w 1907 r. osiągnęła bardzo wysoki pułap 214 osób⁴¹, uczestnictwo w ćwiczeniach sokołów borysławskich było bardzo niezadawalające, zwłaszcza patrząc przez pryzmat oczekiwań władz związkowych. Nie można też sytuacji notowanej w tym ośrodku uznać za jednostkową, bowiem stan uczestnictwa sokolstwa galicyjskiego w ćwiczeniach był bardzo słaby.

Według statystyki podsumowującej działalność „Sokoła” borysławskiego w 1908 r., jego liczebność kształtowała się na poziomie 206 osób, z czego mundury organizacyjne zdołano zapewnić grupie pięćdziesięcioosobowej. Nadal bardzo słabo rozwijano aktywność fizyczną, co najlepiej ilustrowała liczba jedynie ośmiu, w skali całego gniazda, ćwiczących członków towarzystwa (sześć razy w tygodniu). Z punktu widzenia programu Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” była to niepokojąca sytuacja, również zastrzeżenia mógł budzić zupełny brak dbałości o rozwój fizyczny członków tego gniazda⁴². Dodać należy, iż w analizowanym okresie nie odnotowano, by odbywały się tam ćwiczenia uczennic i uczniów. Wspomnianej wyżej bardzo wąskiej grupie ćwiczących (przy trzech osobach grona nauczycielskiego) na przestrzeni 1908 r. udało się zaprezentować sześciokrotnie „na zewnątrz” w ćwiczeniach publicznych. Co ciekawe, tabela statystyki związkowej zamieszczona w „Przewodniku Gimnastycznym <<Sokół>>” z 1909 r. (nr 9) wskazywała na istnienie oddziału szermierczego w „Sokole” borysławskim⁴³. Brak jednak danych z innych źródeł, które pozwoliłyby uwiarygodnić tę informację. W 1908 r. wartość sokolni z inwentarzem oszacowano na 45 000 koron. W tym samym roku sokolstwo borysławskie wypracowało przychody o 678 koron wyższe od rozchodów, w całości przeznaczonych na wydatki administracyjne⁴⁴.

Wpływy określono na 3365 koron. Kwotę tę „uksztaltowały” m.in. składniki członków 2082 korony, wpisowe 54 korony, pozostała część została zaszeregowana do kategorii *inne*⁴⁵. Jak wspomniano, wśród form pracy podejmowanych przez członków „Sokoła” w Borysławiu znajdowało się organizowanie uroczystości o charakterze narodowym. Jak podaje Justyna Glińska, w 1908 r. przeprowadzono tam trzy obchody o takim nachyleniu⁴⁶. W statystyce związkowej odnośnie do rozpatrywanego gniazda podano, iż w 1909 r. liczyło 232 osoby⁴⁷.

„Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” z 1911” r. (nr 8) podawał, iż w 1910 r. gniazdo w Borysławiu liczyło 243 osoby, z czego w grupie ćwiczących wymieniano jedynie 38 osób, w tym dziewięć członków towarzystwa. Można uznać, że trenująca grupa sokołów była bardziej zainteresowana rozwojem swojej sprawności ruchowej, niż ćwicząca grupa żeńska, skoro ćwiczenia tych pierwszych odbywały się sześć razy w tygodniu, częstotliwość zaś ćwiczeń, w których uczestniczyły kobiety była o połowę mniejsza. Z kolei grono

³⁹ Tamże.

⁴⁰ J. Glińska, *Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Okręgu V Lwowskim w latach 1867-1939*, praca doktorska, Warszawa 2013, s. 208.

⁴¹ *Sprawozdania wydziału Związku Polskich Gimnastycznych Towarzystw Sokolich za lata 1907/1908-1910/1911* (dalej: *Sprawozdania...za lata 1907/1908-1910/1911*), Lwów 1908-1911, s. 26.

⁴² „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1909, nr 9, s. 86.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ J. Glińska, *Działalność Towarzystwa...*, s. 276.

⁴⁷ *Sprawozdania...za lata 1907/1908-1910/1911*, s. 25.

nauczycielskie miało w tym czasie tylko dwóch członków⁴⁸. Wszystko to musiało wpłynąć na uczestnictwo w najważniejszym zlocie 1910 r. W rywalizacjach indywidualnych, jakie odbywały się podczas V. zlotu sokolstwa polskiego w Krakowie, bo o nim mowa, nie brali udziału zawodnicy „Sokoła” borysławskiego⁴⁹.

Natomiast dwóch reprezentantów interesującego nas „Sokoła” w osobach S. Dudki i E. Knauera uczestniczyło w XVIII zjeździe delegatów Związku Sokolego, jaki odbył się 6 października we Lwowie (salę udostępnił „Sokół” Macierz)⁵⁰.

Z pochodzącego z 1910 r. sprawozdania z analizowanej placówki sokolej wynikało, iż nie było tam prowadzonych ćwiczeń ani dla uczniów ani dla uczennic. Mimo znikomej liczby członków i członkiń „Sokoła” zaangażowanych w regularne uprawianie ćwiczeń fizycznych, dziewięciokrotnie zaprezentowali się na „zewnątrz” z ćwiczeniami publicznymi. W 1910 r. gniazdo zorganizowało cztery uroczystości o charakterze narodowym, zaś zdecydowanie najwięcej, bo osiemnaście odbyło się spotkań towarzyskich. W analizowanym okresie łącznie majątek nieruchomy i wyposażenie szacowano na kwotę przekraczającą 50 000 koron, zaznaczając, iż przy niewielkim długu wynoszącym 284 korony⁵¹. Uzyskane przychody opiewały na kwotę 8419 koron, rozchód było o 447 koron niższy⁵². Dodać należy, że w 1910 r. w składzie grona nauczycielskiego V. lwowskiej jednostki okręgowej z rozpatrywanej placówki znalazł się Dudek⁵³.

W 1911 r. „Sokół” w Borysławiu liczył 237 członków, był posiadaczem sokolni, boiska i sztandaru. Przeprowadzono wówczas cztery uroczystości o charakterze narodowym, jednak nadal liczba osób uprawiających ćwiczenia fizyczne w tym gnieździe była bardzo niska – ćwiczyło zaledwie 16 członków⁵⁴. W innym miejscu tej samej statystyki, z której zaczerpnięto powyższe dane, podano inaczej, mianowicie, że ćwiczyło dwunastu mężczyzn, którzy spotykali się na treningach średnio trzy razy w tygodniu⁵⁵.

W 1912 r. nieznacznie wzrosła liczba ćwiczących, odnotowano w tej grupie 38 osób. Nadal byli to sami mężczyźni, których zajęcia odbywały się trzykrotnie w ciągu tygodnia. Podobna częstotliwość zajęć ruchowych dotyczyła ćwiczących uczniów w gnieździe, których było szesnastu. Wszystko to przy czterech osobach z grona nauczycielskiego⁵⁶. W 1912 r. kontynuowano też tradycję organizowania uroczystości narodowych, których w danym roku przeprowadzono w „Sokole” w Borysławiu pięć⁵⁷.

Tabela statystyczna polskich związkowych gimnastycznych Towarzystw sokolich w Austrii za rok 1912 zestawiona na podstawie sprawozdań i raportów, wydrukowana na łamach „Przewodnika Gimnastycznego <<Sokół>>” z 1913 r. (nr 11), pozwoliła stwierdzić wzrost liczebności gniazda borysławskiego w stosunku do roku poprzedniego. Skupiało wówczas 246 członków, w tym 72 umundurowanych. Sokoli borysławscy zorganizowali w rozpatrywanym roku jeden pokaz publiczny i siedmiokrotnie zbierali się na spotkaniach

⁴⁸ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>”, 1911, nr 8, s. 61.

⁴⁹ *Pamiętnik V zlotu sokolstwa polskiego w Krakowie w dniach 14-16 lipca 1910*, Lwów 1911, s. 132. Z okręgu V. lwowskiego, do którego należał „Sokół” w Borysławiu do zawodów wystawiono łącznie 77 osób – najwięcej z lwowskiej Macierzy (45), Żółkwi (10), a w dalszej kolejności ze Stryja (9), gniazda lwowskiego II. (4), gniazda lwowskiego IV. (3), Dublan (2), Jaworowa (2), Drohobycza (1) i lwowskiego gniazda III. (1).

⁵⁰ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1910, nr 11, s. 93-94.

⁵¹ Tamże, 1911, nr 8, s. 61.

⁵² Tamże.

⁵³ *Pamiętnik V zlotu...*, s. 27. Nie podano imienia przywołanego Dudka.

⁵⁴ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1912, nr 8, s. 61.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże, 1913, nr 11, s. 87.

⁵⁷ J. Glińska, *Działalność Towarzystwa...*, s. 276.

towarzyskich⁵⁸. W 1912 r. udało się im wypracować dochód w wysokości 6145 koron, przy wydatkach wynoszących 5560 koron. Należy zaznaczyć, iż istotny był fakt, że gniazdo nie miało długów. Biorąc pod uwagę całościowo okręg V. lwowski zadłużenie ośrodków sokolich na jego obszarze w tym czasie było zjawiskiem powszechnym. Nieruchomość należąca do borysławskich sokolów szacowano wówczas na 35 000 koron, jej inwentarz na 3000 koron, co zaś się tyczy czystego majątku gniazda to wynosił 38 000 koron⁵⁹.

Nie można zaprzeczyć, że gniazdo borysławskie w 1913 r. zaliczane było do najliczniejszych gniazd lwowskiej jednostki okręgowej, obok równie dużych towarzystw sokolich działających w takich ośrodkach jak: Brody, Lwów (z jego czterema ośrodkami sokolimi), Przemyślany, Sokal, Stryj i Żółkiew⁶⁰. W okresie poprzedzającym wybuch I wojny światowej rozpatrywana placówka „Sokoła” zaangażowała się na miarę swoich możliwości w akcję tworzenia Stałych Drużyn Sokolich (SDS). Wiadomo, że w okresie 1913/1914 istniała tam Stała Drużyna Sokola licząca 27 członków, przy czym 16 osób z tego grona udało się wyposażyć w karabiny⁶¹.

Reasumując, należy stwierdzić, że w analizowanym okresie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Borysławiu skupiało w swoich szeregach bardzo dużą liczbę członków, co pozwoliło w 1913 r. zaliczyć je do grupy największych ośrodków sokolich w ramach okręgu lwowskiego. Jednak nie ulega wątpliwości, że zdecydowana większość tamtejszego sokolstwa nie uczestniczyła w ćwiczeniach fizycznych, ewidentnie traktując peryferyjnie ten wątek działalności programowej. Potwierdzały to statystyki osób ćwiczących w tym gnieździe, co w rezultacie przekładało się na stopień zaangażowania jego członków w ćwiczeniach na zlotach (jeżeli w ogóle w określonych zlotach uczestniczyli). Również słabą stroną funkcjonowania rozpatrywanego stowarzyszenia był brak podporządkowania się dyrektywom odgórnej instancji sokolstwa. „Sokół” borysławski permanentnie zaniedbywał przesyłanie materiałów sprawozdawczych i raportów, pozwalających liczbowo zdefiniować działalność tego gniazda. Jak się wydaje, na tym etapie swojej historii to konkretne gniazdo najsilniej skupiło się na pozyskaniu sokolni, boiska, sztandaru, na integracji członków oraz działalności patriotycznej. W podsumowaniu nie można pominąć prezesa W. Długosza, człowieka wyjątkowo oddanego idei sokolej, który ufundował praktycznie w całości dom sokoli.

⁵⁸ „Przewodnik Gimnastyczny <<Sokół>>” 1913, nr 11, s. 87.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ J. Snopko, *Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Galicji 1867-1914*, Białystok 1997, s. 118.

⁶¹ J. Glińska, *Działalność Towarzystwa...*, s. 325.